НАША БАТЬКІВЩИНА

О Р Ґ А Н

УКРАЇНСЬКОГО КРАЄЗНАВЧЕ-ТУРИСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА „ПЛАЙ"
У ЛЬВОВІ

2. Ч. ЛЮТИЙ 1937 1. РІК

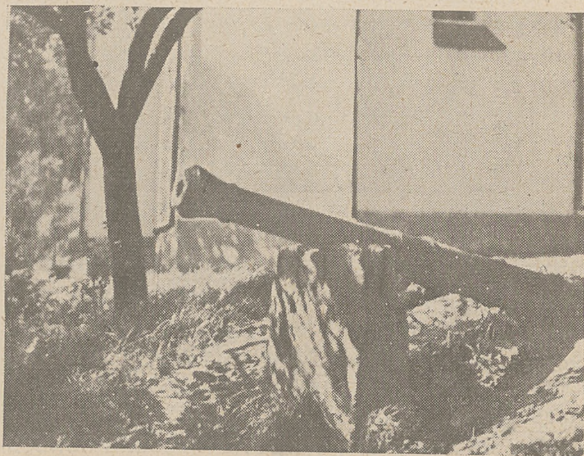
Д-р ВАСИЛЬ ЩУРАТ

Вишневець над Горинем

Положений недалеко від Кремянця над Горинем Вишневець зберігав до самого початка XX. ст. свій стариний характер. Як розкинуті між двома прибережними узгірями домики мешканців, так і палата давніх князів Вишневецьких з приналежними до неї будинками, що зайняли в цілості одно надгоринське узгіря, гармонізували з собою своїм старосвітським характером вповні й тільки зміцнювали чар природної надгоринської картини з її горбками та ярами. А хоч остання війна, як усюди, так і тут, внесла чимало руїни, природа видержала її й видержить певно єще довго й ніколи не бракне їй тих поетичних настроїв, що їх завсігди будитимуть звязані з нею історичні спомини.

Початок Вишнівця звязують із сином кн. Ольґерда Дмитром Корибутом, цебто з кінцем XIV. ст. Одначе з назвою його оселі стрічаємося вперве в часах польського короля Владислава Варненьчика, що наділяє Вишнівцем кн. Василя, сина несвіжського кн. Федька. Першим, що почався писати кн. Вишневецьким, був син кн. Василя. Як його предки, так і він, був приналежним до гр. Церкви. Щойно в XVII. ст. відступає від неї кн. Ярема Вишневецький, котрого син Михайло доступає в Польщі королівського престола.

Рід кн. Вишневецьких був на Волині одним з наймогутніших до 1744. р. Після смерті останнього, кн. Михайла Сервація, дістався його маєток дочкам, наперед Єлисаветі Замойскій, а потім Катерині Мнішковій. Пізніше були його власниками кн. Абамелік, ґр. Броель - Плятери, І. Толлі, кн. Радивили, Кочубеї, Демидови, кн. Імеритинський, Владимірови й Берани, а вкінці ґр. Ґрохольські, від котрих у 1926. р. вишневецький замок набув на власність „Кремянецький Пові-

Череп старої гармати під мурами вишневецької палати. Фото Ол. Цинкаловський.

Вишневець. — Палата побудована в 1720. р. на руїнах давнього оборонного замку. Внизу „Замкова церква", побудована кн. Вишневецькими в 1530. р.

Фото О. Цинкаловський.

товий Комунальний Союз" на приміщення в ньому „Ремісничої Школи", шпиталя й захоронки для дітей.

Будучи від XV. ст. величавою домівкою могутніх князів, вишневецький замок падав часто жертвою татарських і турецьких наїздів, завсігди одначе двигався з руїн пишніший, ніж був раньше. Востаннє розбудував його кн. Михайло Сервацій Вишневецький у 1720. р. так, як він представляється, поминувши всякі знищення, сьогодні. Безліч просторих кімнат була єще в першій половині минулого століття прикрашена найвибагливішою мебіллю, сотками портретів і дорогоцінних макатів. Неменшими оздобами були там і на причуд гарні кахльові печі. А в найбільшій залі, призначеній на численні з'їзди гостей чи на театральні вистави, містилася й багата бібліотека з архівом. Все воно для історика сьогодні було б тим цінніше, що вязалося не лиш із княжим родом одного з польських королів, але і з такими історичними епізодами, як гостина й весілля Дмитра Самозванця з Мариною Мнішківною, побут мадярських революціонерів із доби повстання Ракочія, з'їзд трьох сусідніх володарів у Каневі й ін. На жаль вже до війни малощо з давніх памяток залишилося. Кожний із переходових власників замку вважав своїм правом коли не попродати, що вартніше, то забрати з собою. Так, наприклад, ґр. Броель-Плятер мав забрати більшу часть архіва до своєї Дубровиці, президент міста Київа збагатив цілим рядом історичних портретів міський київський музей. Інші памятки опинилися поза границями України, коли в час не вдалося захопити їх хоч би в Києві так, як, наприклад, чудовий макат описаний Фр. Явор-

ським у літ.-наук. додатку до „Курєра Львов.“ (На Зємі Нашей, 1909). На місці осталося хиба те, що трудно було спродати або забрати — череп старої гармати зпід замку, скелєти мерців із підземелля замкового костела оо. Кармелитів.

Замковий костел оо. Кармелітів, збудований 1726. р., уляг єще більшому знищенню ніж замок. Після касати оо. Кармелитів його перемінено на православну церкву, що в 1863. р. згоріла. Тоді осталися з неї лиш голі мури, за які ніхто вже й не дбав. Десь-колись заглянув туди хиба якийсь інтеліґентніший турист, пригадавши собі, що в підземних льохах костела спочили тлінні останки не лиш монахів, але й роду останнього з князів Вишневецьких, Михайла Сервація. Та частіше й раньше туристів заглядали туди й злодії. Шукаючи за вартісними предметами, вони позвертали всі домовини й усе з них вигорнули. Більшу увагу на це знищення звернено аж тоді, коли в 1905. р. з'їхала до Вишнівця мадярська делєґація з ціллю віднайдення похороненого побіч кн. Вишневецьких гостя їх, ґр. Симеона Форґача, що після упадку мадярського повстання Ракочія знайшов собі захист у вишневецькім замку, де й помер 1730. р. В делєґації крім підписаного брали тоді участь проф. унів. д-р Аврелій Терек з Буда-Пешту й директор музея Йосиф Міґалік із Кошиць. Та, хоч як пильно глядано, хоч як і користано з усякої помочі місцевих властей і населення, пошукування були вже спізнені. В домовині ґр. Форґача знайшлася лиш золота медаль з мальованими на ній Ісусом Христом і Богородицею. Помішаних костей годі було розпізнати. Їх пізніше, в 1910. р., всі разом перенесено

Загальний вид Вишнівця й костел Св. Михаїла. — Фото Ол. Цинкаловський.

на цвинтар парохіяльного р.-кат. костела й поховано у спільному гробі. Список похованих під замковим костелом у княжому льохові подала в 1903. р. ґазета „Волинь".

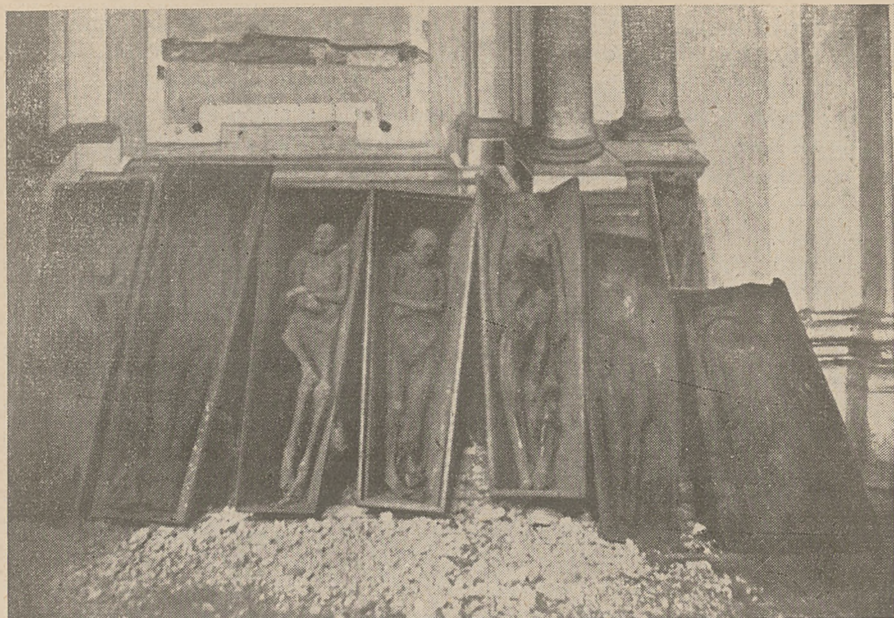
Недалеко від замку й замкового костела, в низу, над берегом Ґориня видко невеличку православну церковцю. Вона теж має за собою дещо з історії. Під нею теж поховані фундатори її, багато з кн. Вишневецьких, між ними й кн. Михайло з подругою Реґіною Могилянкою, батьки кн. Яреми. В ній обручувалися кн. Дмитро Самозванець з Мариною Мнішківною. Побудовано ж цю церкву в 1530. р. Тож і єсть вона найстаршою памяткою Вишнівця.

Поза всім згаданим найкраще, що осталося з доби давнього панування, це хиба єще звиш 300-літній замковий парк і той чудовий вид, який отвирається зі замкової гори на ріку Горинь з її ґреблею й на скромні домики Вишнівця; ратушний будинок у ринку й божниця вже менше для нас цікаві, хоч також не безінтересні. Все воно разом може будити зацікавлення для Вишнівця більше, ніж для якої іншої місцевости, й будить його з того часу, в якім ширшого розголосу додала Вишнівцеві згадана мадярська делеґація.

Не знайшовши в 1905. р. в Вишнівці того, чого шукалося, все пощастило мені знайти щось несподіване й цікаве. Переслухуючи давню замкову службу, яка оставала єще в живих, підписаний від Федора Кружилки довідався, що в Вишнівці 1846. р. був наш Тарас Шевченко, відбуваючи з поручення київського ґенерал-ґубернатора Бібікова етноґрафічно-археольоґічну поїздку по Волині, про що до-

Вид на Горинь. — Фото Й. Мігалік.

Скелєти покійників із підземелля вишневецького замкового костела. — Фото Й. Мігалік.

кладніше написано в моїй книжці: „З життя і творчости Тараса Шевченка" (Львів, 1914).

З часу мадярських розшуків Вишнівцем почали більше інтересуватися учені, історики й туристи. Почали писати про Вишневець: Каз. Дунін Карвіцький (в Дзєннік'у Кійовск'ім, 1908), Фр. Яворський (в Курєр'і Львовскі'м, 1909), Едв. Пашковський (в Слов'і Польск'ім, 1910), А. Ґзовський (в Ржеч'і посполіт'ій, 1935) та Нікодим Пайздерський (в Кур'єрі Познаньск'ім, 1927) з приводу з'їзду консерваторів у самому ж Вишнівці й багато інших.

ІВАН КРИПЯКЕВИЧ

З історії української туристики

Мандрівка Федора Білоуса в 1851. р.

У першу добу нашого відродження розвинулося сильно мандрівництво, якого метою було познайомитися з рідною землею й народом. На Наддніпрянщині таким завзятим туристом був Костомарів, у Галичині туристику управляла »руська трійця«, особливо ж Головацький. Мандрували також маловідомі студенти й учні. Один опис такої мандрівки вийшов друком п. з. »Записки школяра-путника, относящіися до Галицкой Руси«. Издалъ Ѳ. Ивановичъ. Львів, 1860, 99 стор. Автором цеї книжечки був Федір Білоус, пізніше директор ґімназії в Коломиї.

На початку автор оповідає про те, що вже з дитячих років мав »ненасичену жадобу« подорожей і батько все брав його з собою, як їхав у дальшу дорогу. Пізніше, вже як учень, у Львові, часто виходив на Високий Замок, »цю садибу руських князів« і відтам із тугою дивився в далекий простір, де, здавалося йому, бачив синіючі Карпати. Врешті він рішився побачити таємничу країну, що так його притягала, й у серпні 1851. р. рушив у дорогу.

»Повстав, звязав манатки, хопив за палицю« — і за кілька годин був уже далеко за Львовом, на стрийському шляху. По дорозі зустрів селянина-соляря з Лисович у Стрийщині та присівся на його віз. »Таких солярів можна повно напитати у Львові на Театральній площі. Вони походять із довколичних сіл Калуша, Долини, Болехова, Дрогобича, де є соляні бані, набирають у цих містах сіль горманами або товпками й везуть її до Львова та стають на названій площі; а, як їм тут торг не йде корисно, розвозять і по поблизьких містечках, як Наварія, Куликів, Яричів, а назад вертаючися впорожні, охотно беруть подорожніх«.

Подорозі, при мурованому гостинці він описує тільки одно село, Солонку, що робило враження дуже бідної оселі: »Це справді Солонка, бо в ній не тільки дахи, але й по більшій часті цілі хати — соломяні, тільки зверху обліплені глиною«. З цеї нагоди автор оповідає про нужду й розпіячення цілої околиці Львова. Ці роздумування навели на нього сум і тугу. Але розважився знову, коли по дорозі зустрів малого хлопця-учня, що йшов зі Львова до дому на вакації й ледви ногами плентав. Взяв його на віз і стомлений хлопчина невдовзі заснув, як ка-

Типи вишнегецьких міщанських хат. — Фото Й. Мігалік.

Вишневецький ринок. — Фото Ол. Цинкаловський.

мінь. Наш студент відігнав від себе смуток: »Цей малий козачок, не довший як півтора ліктя, а пускається під ніч у дорогу, а що ж я, що продовж 15-ти років, може з 30 фунтів шкільного пороху з'їв, маю журитися й тужити? Ану ж пісні, що заніміли, вилазьте з торби!« І на ціле горло почав співати свої улюблені пісні: »На долині, при Чигрині«, »Слава наша козацькая«, »Гей, я козак з України«. Так заїхав до Миколаєва.

Місячною ніччю поїхали дальше та пристали напоїти коней у Розвадові. »Побачив я вперше величавий Дністер, цю царицю родинних струй, що широко розлився по обох сторонах і виглядав як непроглядне для ока море. На ньому можна було побачити незлічені острови, що їх творять купини дерев; стирти і стіжки плавають, як кораблі по океані, а плоскобережний Дністер тече тихо до русявого моря«... Наш подорожній довго розглядав чарівний вид, проспівав пісні »Де Сян, Дністер, Буг пливе«, »Дністре предовгий, ріко величава« і »Мир вам браття«, та просив Дністра, »щоби братові свому, Дніпрові словутньому, зустрівшися, поздоровлення від мене віддав«...

На нічліг вступили до якоїсь придорожньої коршми; але, як переїздили через високий поріг, віз так кинув нашим студентом, який саме задрімав, що на чолі вибігли йому два роги. Розлючений затягнув на папір це »трясавище-корчмище«, щоби кожний подорожній перед ним берігся... Ранком поїхали дальше простим, гладким гостинцем, що був виложений не товченим камінням, а дрібною річною рінню. По правій стороні дороги стояли великі ліси, по лівій гарні села з церковцями. Так доїхали до Стрия. Турист оглянув місто докладно й описав тамошні церкви й інші будови.

За Стриєм вїхали на великий міст, помальований на чорно-жовто, прикрашений чотирома білими пірамідами на кінцях. Відси наш мандрівник побачив гори. »Над усе милувався я чарівним видом Карпат, що на долинян, до яких і я числюся, роблять велике враження, — особливо, як я тепер уперше приблизився до них на кілька миль. Це, як вони ґрупуються, як одна гора підіймається над другою, — ця синява, що різно виглядає в міру віддалі, ця їх одежа, коли одна гора тільки голову смерековим лісом увінчану показує, друга як би спідницею припоясалася, знову інша в самій середині підперезалася ялицями, — ці камяні урвища, що біліють між лісом, — все це невимовно порушує мандрівника, що вперше це оглядає, і вправляє його в мимовільну задуму«.

Під мостом турист побачив траґічну сцену, — розбився там сплав дерева, що його з верхівя Стрия сплавляли три верховинці, — селяни ледви вийшли з життям, а зібрана юрба реготалася з того, як цих нещасників шнурами витягали на міст. Поїхали дальше й доїхали до Лисович. Там Білоус попращав свого фірмана й пішки подався до Болехова.

ВОЛОДИМИР ОГОНОВСЬКИЙ

Піонір українського подорожництва

Українське подорожництво не молоде. Воно старе, як і наша культура, бо колись через нашу землю вели головні шляхи світу. Вже з XII ст. маємо подорожні записки паломника Данила. Цінна це памятка українського подорожництва й культури. Але не менш цінною й цікавою памяткою є Мандрівки Василя Барського.

Василь Барський народився 1701. р. в родині київського купця Григора. Вчився в Київській Академії. Але 20. липня 1723. р. покинув її та через Почаїв і Броди помандрував до Львова. Тут удалося йому дістатися до Єзуїтської Академії. Але й у Львові не побув довго й 23. квітня 1724. р. вибрався у світ. „Та підемо в інші городи, та побачимо інших людей обичаї...” — говорив до свого товариша Юстина Леницького.

Василь, згаданий Юстин і ще Степан Протанський вибралися в Рим. Через Городок, Ґодвишню, Ґошани, Рудки, Новосілки, Пиняни, Бабину, Самбір, Старий Самбір, Спас, Лаврів, Стебник — дійшли до Карпат.

Перехід через Карпати описує Барський ось як: „У Балигороді осталися два дні. Там жиди дарували нам грошей на дорогу, бо ми мали до всіх жидів, денебудь вони були б, патент від львівського кагалу; а вистарався цей патент один жид за те, що ми вчинили йому щось доброго. Там ми гостювали у старости, гостинного та милостивого чоловіка, а коли відходили, він дав нам провідника, бо дорога була тяжка та непрохідна й гори — камяні, превисокі, камень на камені, неначе б руками положені. Коли ми перемандрували милю і прийшли до якогось села, дали нам іншого провідника — з доручення балигородського старости. З ним прийшли ми до села, що зветься Воля, та заночували в одного священника, Самуїла, чоловіка гостинного. Він із любови, добровільно і з власної охоти провів нас на гору велику та страшну, вкриту густими лісами, звану Бескидом, бо там догідне місце для розбійників і небезпечне для подорожніх. Іншої дороги не було, бо ця гора про-

Каїро. — Рисунок В. Барського.

стягається далеко та не можна її обійти. Тому, закликавши Бога на поміч, ми йшли скоро та вийшли на верх цеї гори, де кінчається польська й починається угорська границя. Там відпочивали трохи та бачили, що хмари йшли дуже низько й мало що не торкалися наших голов. Там, недалеко від нас бачили ми гору, найвищу з усіх, укриту великими снігами, що їм не годилося б бути в літню пору; але тому, що гора висока, на ній холодно. Багато людей оповідало нам, що там у вертепах сніги довгими роками держаться, бо старий сніг лежить до нового та знову третій до іншого й так ніколи не може розтанути без сліду".

Потім наші подорожні перейшли польсько-угорську границю й через Грушів і Гуменне дійшли до Кошиць. Там покинув їх Протанський, бо встидався, що його товариші подорозі просили милостині. Дальша дорога вела через Пешт, Відень, Венецію до Бару. Там Барський занедужав і його товариш покинув його. Але Барський скоро повернув до здоровля й помандрував дальше: „Високий, огрядний, волосся — чорне, лице — смагляве, очі — гострі. Одягнений у чорну сукняну одежу, перепоясаний ременем, при боці — тиквиця на воду, поверха — закинений плащ, на плечах — мішок, на ногах — сандали, кріпко обвязані, голова накрита ніби шапкою, ніби шеломом, у руці — грубезна палюга, висока до голови, точена та почорнена". Такий був наш мандрівник. Ішов від міста до міста, від манастиря до манастиря. Через Неаполь, Рим — вернувся до Венеції. Відтам кораблем поплив попри Корфу і Хіос на Афон. Потім поплив до Святої Землі — при кінці 1726. року.

Та на цьому не закінчив своєї мандрівки. Поплив до Єгипту, відвідав Каїро й Синай і знову поплив до Дамаску. Відбув ще одну прощу до Єрусалиму, ще раз навідався до Єгипту й інших міст Леванту, але най-

довше перебував у Тріполісі та на Патмосі. В 1734. р. постригся в ченці в Дамаску. В 1743. р. закликував його російський резидент при Порті, Вєшняков, до Царгорода та пропонував йому бути капеляном. Але Барський відмовився, бо це не дало б йому спромоги відвідувати гарні міста та манастирі.

Відтак Барський ще раз поїхав на Афон, а відтіля до Атен і морем назад до Царгорода. Вкінці — через Букарешт і Могилів — вернувся 7. липня 1747. р. в рідний край. Мав обійняти катедру грецької мови, але не довелося. Помер 7. жовтня 1747. року. Похоронили його з великими почестями в Київо-Братському манастирі та дали таку епітафію:

Чрез двадцять слишком літ ходя во край із края,
На суші і морях зла многа претерпіл,
І все то замічал подробно, что ні зріл.
За свято імут что і Римляне і Греки,
Чим древні славились і нинішнії віки,
Церквей, монастирей і градов красоту,
Удолій глубину, гор знатных высоту,
Ступанієм своїм і пядію ізмірил,
І чрез перо своє Отчество увірил,
О маловідомих в подслонечной вещах,
І по безчисленних окончив жизнь трудах.

Чверть сторіччя мандрував Барський. „Ішов я у великій нужді, валявся по дорогах, на соняшній спеці терпів і пікся... і знесилений падав на землю, що була моєю гостинницею. Від ходу та лежання на твердому камені всі кості розслабилися, мізок малощо не висох".

Не зважаючи на труди, на небезпеки (два рази пограбували його розбійники), побував у багатьох містах і цікавився всілячиною: родовищами алябастру та рудокопами, горами рукотворними (пірамідами) й обелісками царів ігирятських, що проповідують чвань, спускався у глибокий колодязь, щоби дослідити техніку постачання води. Цікавий був

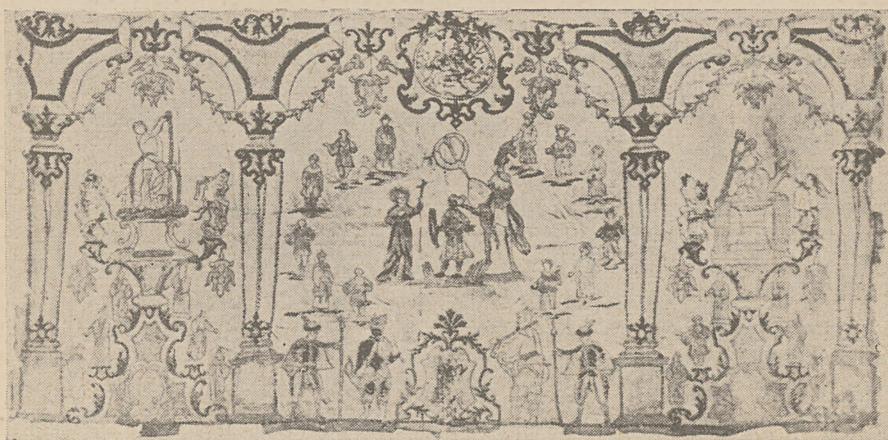
Могила В Барського в Київо-Братському манастирі.

на дивні звірі, хоронені султаном, і на крокодилі, що їдять солодку трощу, а як попадеться, то й людину. Цікавили його звичаї й обичаї народів, паради, торжества й венецький карнавал.

Барський умів усюди дістатися, все проникнути. Хоч православний дістався до Єзуїтської Академії, а користуючися знанням арабської мови й похожістю на дервіша дістався до мечету, де не сміє ступити нога джавра. Не було для нього зависоких порогів. Був у папи римського й у всіх чотирох східніх патріярхів.

Свої мандрівки Барський описав дуже подрібно. Вийшла з цього грубезна книга, що видана друком обіймає 1600 сторінок. Мало цього, Барський долучив близько 150 власноручних малюнків, виконаних дуже дбайливо, що збільшує вартість цеї цінної памятки. Отже вартість її справді небуденна. Вона дає картину життя й буття великого числа країв і міст, вона найбільший документ для історичної ґеоґрафії Леванту XVIII ст. Дав Барський опис західніх окраїн України та Закарпаття, дав опис Відня та Риму, але вершком усього є опис Палестини, Афона, Царе-града, найбільшої побіч Парижа та Міляна митрополії світу XVIII. ст. — Каїра й інших левантійських міст. Тому писання Барського — це вклад не лише в українську скарбницю, але й у всесвітню.

Для українців має твір Барського ще й з іншої сторони велике значення. Він похоронив на віки байки та леґенди про Східні Землі, він прогнав раз на все середньовічню космоґрафію й навчив наших дідів дивитися на світ, навчив бачити Східні Землі може менше чарівними, менше принадними, але такими, як були. Тому його читали й переписували десятки літ в Україні, вчилися на нім цілі покоління аж до часу нашого Відродження. Писання Барського мандрували з рук до рук, із хати до хати. „Не було ніодного знатного місця ні дому в Україні, де не було би цього твору...” — кажуть тогочасники.

Макат із костела оо. Кармелитів у Вишнівці. Походить із XVII. ст. Вгорі сцени з життя св. Франціска Ксаверія. Внизу узброєний козак і татарин із луком. Макат тепер находиться в Київському Музеї.

Палата Вишневецьких, побудована в 1720. р. на руїнах давнього замку. — Фото Ол. Цинкаловський.

Д-р МИКОЛА АНДРУСЯК

Українські історично-краєзнавчі досліди

(Їх вартість, дотеперішній стан і вигляди на майбутнє).

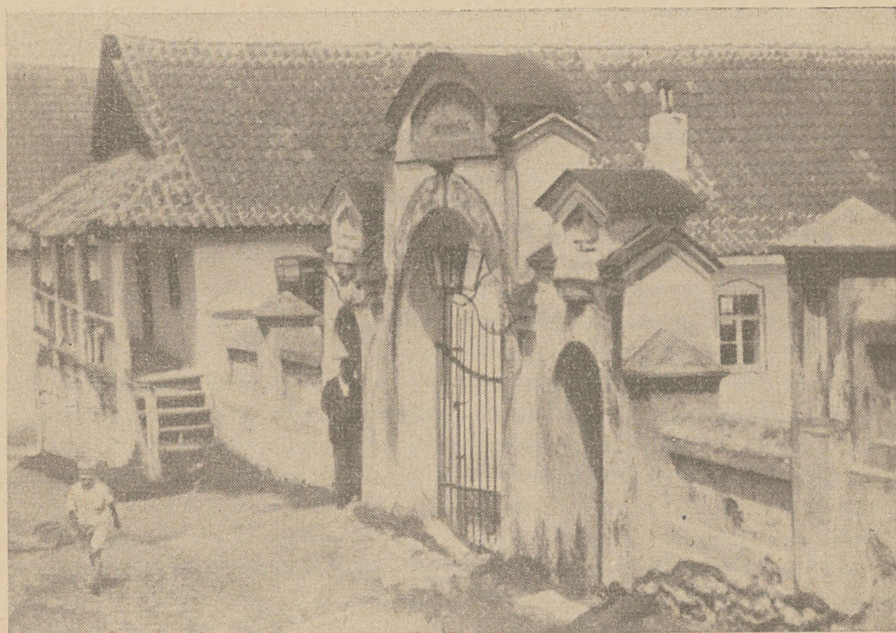
Аби виховувати громадянство в любові для своєї рідної землі, треба змалювати йому його місцеве минуле. Відтворенням славної бувальщини на клаптику землі й переказанням її громадянинові, що по ній ходить, зміцнюється його національну свідомість та розбуджується в нього розгін до посвяти за цю землю, до великих діл своїх прабатьків... З огляду на це історично-краєзнавчі досліди не сповняють тільки ролю причинків для дослідів історії цілої країни, цілого народу, не є тільки науковим засобом для дальших наукових дослідів, словом. не є „наукою для самої науки", але й засобом для плекання любови для своєї рідної землі. Вже сама ця виховна сторінка історично-краєзнавчих дослідів промовляє за їх вартістю для розвитку нації.

Зацікавлення місцевою історією на всіх українських землях крім Галичини йшло в парі з пробудженням і розвитком національної свідомости серед населення цих земель. У Галичині також було природне захоплення місцевою історією в початках національного відродження, але згодом, у другій половині XIX ст., зацікавлення дослідами місцевого минулого тут не пішло вперед так, як на Придніпрянщині, ба, можна навіть сказати, що підупало. Не буду тут розводитися над усіми причинами цього; згадаю тільки те, що галичани, задивившися на Придніпрянщину як на серце України (автім зовсім слушно), почали нехтувати своїм місцевим минулим. Очевидно, природні змагання до всеукраїнської національної єдности зовсім не наказували галичанам недоцінювати себе й свою минувшину та занедбувати любов для своєї тіснішої батьківщини; тільки, навпаки, розвиток української національної свідо-

мости серед галичан повинен був іти впарі з плеканням любови до місцевого минулого.

У післявоєнних роках українські досліди над місцевою історією розвинулися до 1930. р. найкраще на Придніпрянщині, головно завдяки проф. Михайлові Грушевському та його найближчим співробітникам в Історичній Секції Української Академії Наук у Київі. З того часу маємо: до 150 причинків до історії Київа та його найближчих околиць від найдавніших до найновіших часів та декілька моноґрафічних нарисів з історії деяких місцевостей Київщини (у межах кол. київської ґубернії); до старої своїм минулим Чернігівщини появилася близько сотня нарисів і причинків, головно до історії Чернігова й Ніженя; з льокальної історії інших земель — Полтавщини, Харківщини (Слобожанщини), Запоріжжя (Катеринославщини), Одесько-Херсонського Приморя, Поділля і Східньої Волині — по якій пятьдесятці нарисів і причинків, до Донеччини — 6, до Кубанщини, якої минуле представили нам головно ті кубанські дослідники, які перебували на еміґрації, — яких 20 середніх, а кілька більших синтетичних праць.

У тому самому часі, себто в першому післявоєнному десятилітті появилося ледви яких двадцять поважних причинків до галицької місцевої історії, коли не брати під увагу популярних перерібок з польського „Ґеоґрафічного Словника" та праць, що відносяться до історії памяток мистецтва в галицьких місцевостях; тоді, коли на пробудженому Закарпатті число нарисів і матеріялів із місцевої історії доходить до 40, та коли появилося яких 30 популярних нарисів історії різних місцевостей на Холмщині й Західній Волині.

Вхід до жидівської синаґоґи в Вишнівці. — Фото Ол. Цинкаловський.

Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові не спромоглося на те, щоби уможливити дослідникам публікацію історично-краєзнавчих дослідів, дарма, що це справа пекуча навіть з огляду на численні праці польських істориків з терену наших західніх земель. Але від кількох літ бачимо відрух самого громадянства в напрямі видавання нарисів із місцевого минулого. Видання Музея „Бойківщина" в Самборі, нариси з історії поодиноких міст і повітів, як Жовква, Яворів, Ґрималів, Ярослав, ба, навіть сіл, таких, як Знесіння коло Львова, Береги в Самбірщині, Черніхів у Тернопільщині — заходом і коштом місцевих установ або одиниць, окреме науково-популярне видавництво для Лемківщини у Львові, врешті плянові видання більших історичних праць про Белз, Золочів разом з його повітом, Перемишль та Станиславів, з ініціятиви місцевого громадянства — заповідають гарні гороскопи для розвитку українських історично-краєзнавчих дослідів на західніх землях. Треба тільки дослідникам з ділянки місцевої історії подбати про спільне для таких історично-краєзнавчих моноґрафій видавництво, в якому видавалися б строго наукові, але популярно виложені праці, оцінені до друку фахівцями.

І. ПЕЛЕНСЬКА

З Бойківщини

Я зустріла її на гарячій поляні, окруженій високими горами. Це була селянка, в кожусі, виверненім наверх чорним волоссям, і в шкуряних ходаках. Зпід засуненої на чоло хустки виглядало двоє чорних полумяних очей, а вся вона була якась зівяла, наче б риси її закамяніли в передчасній старості.

— Пст! — шепнула, коли я зближалася до неї, й показала мені рукою на малу зелену яличку. Я поздоровила її їх звичаєм, але вона сказала:

— Гадюка, панійко! Уважайте, щоби ви її не роз'їли.

Вузька, наче чорний прут, обвивалася гадюка довкруги пня, з шипінням підносила голову та пнялася все вище. Жовтий хребет блищав до сонця, як золота бляха. Це була їдовита гадюка.

— Боїтеся їх. — запитала я.

— А чого ні? Боїмеся! — відповіла мені. Голос її був співний, високий.

— Хиба вмірають у вас від гадюк.

— А но, як є хтось, аби відмовив, то не вмират, а як нема, то й вмре.

— Певно, що так — відповіла я й зірвала високу, червону квітку, що росла побіч. Я запитала її про дорогу на Менчіл і вона показала мені найкоротшу стежку й дальше йшла зі мною, бо власне її худоба паслася там.

Вона знає панство, вона була раз у місті від Різдва до Великодня. Але не злюбила міста. Коли вернулася, була така білейка, що парубки з неї сміялися. На селі чоловік, як не почервоніє, то хоч почорніє. Зле в місті жити. Так, так. Вона вже за другим чоловіком. Коли перший умер, думала, що ні одного дня не проживе довше, але живе. А на кілько пані би їй дали? На тридцять пять? Вона має вже сорок і два. Ха, ха, ха!

Убога бойківська хата у Славську. — Фото Ст. Щурат.

Зуби її білі, білі і сміх роблять її лице свіжішим і молодшим.

— Скільки я сватачів мала, коли була вдовою. Го, го! Ніякого не хотіла, а за того віддалася. Мислю си, той мя бити не буде, бо не годен. Каліка трохи.

— Чи старий? Ні, може старший рік-два від мене, а може й то ні. Але за першого не можна забути, все думки, як вода по камінні вертаються узад. Ну та й ви пані щось часом гадаєте. Га, чи як? Но, видите, та й ми так.

Так ми, йдучи, розмовляли. Відтак вона жалувала за літом. Хай би було три літа, а одна зима. В зимі тяжко християнинові на горах. Я не повинна оттак сама пускатися в гори. Медведі розплодилися й ходять аж на доли. Одну жінку поїв, а один ґазда таки вмер. На Кливі вони в гущі сидять, а гайові їх не стріляють, бо би їх з хліба зверли.

— Та й ви ж ходите самі туди, — кажу їй.

— Ех! — махнула рукою. — Християнин пробує. Мені минулої весни дик настрашив. Оттак налетів на мене просто з гори.

— Ну?!

— А що ж?! Утекла! Не знаю, як мене ноги знесли, гей чужі. Була б мене роздерла, бо то була вона з молодими. На дорозі впала я на брашня. Гей, кумо, каже, а вам що, що ви такі білі. Я розповідаю та й ще оглядаюся, а він каже: Не бійтеся кумонько, не бійтеся нічого. А зваріть собі вдома сердейка з дзвонів, а випийте ту воду, то вам то

Краєвид із Синевідська Вижнього. — Фото Ст. Щурат.

із голови вилетить. А тепер я піду з вами. Тосме йшли разом — і вона всміхнулася.

Відтак сказала довірено:

— Він кохався, хотів зі мною женитися, а я його не хотіла. А йому вже пятеро дітей гмерло.

— Пятеро дітей?! Чому?

— А так!

— Мусіли ж вони слабувати.

— Е ні! Таке його щастя. Заслабли та й умирали. Як діти. Мені лише одно гмерло. Найстарший хлопець має вже пятнадцять років а дві дівчині молодші. Найменша, чи не буде сліпа.

— Ох!

— Так все їй чогось очі закисали, а тепер заструпіли зовсім.

— А чи ви промиваєте їх?

— Коли кажуть, що то недобре.

Товмачу їй, як можу, щоби лікувала дитині очі. Але важко мені впевнитися, чи вона послухає. Її лице простодушне, але в очах криється щось нерозгадане й далеке. До цього вона переконана, що то „з очей".

Розпитую про село, школу. Мешкає вона на горі, „он тот вирх". Далеко від села, тому діти не ходять до школи. Вона сама навчила їх читати й писати. Її навчив тато. Чоловік її не вміє, але перший умів.

— Десь пані мусіли бути на Маківці. В минулі роки й я ходила, але

зганяли. Позаторік дуже твердо було, милий Боже! Взяли собі то за політику та й не пускали.

На роздоріжжі ми розходимося. Вона рада, що мене стрінула. Один чоловік другому дорогу вкоротить.

— А на Менчіл вже просто вгору, панійко. Щаслива вам дорога!

З краєзнавчого життя

ЗА ОРҐАНІЗАЦІЮ КРАЄЗНАВСТВА Й ТУРИСТИКИ

З діяльности »Українського Краєзнавче-Туристичного Т-ва Плай«.

В післявоєнних роках, коли в нас почало наново будитися суспільно-громадське життя, повстало у Львові Краєзнавче-Туристичне Т-во »Плай«.

Статут Т-ва передбачує широку діяльність; ціллю Т-ва є плекання краєзнавства, збирання й опрацювання фізіографічних, етноґрафічних, антропольоґічних і археольоґічних матеріялів. Видавництво наукових праць, скликування з'їздів і конференцій, реєстрація та охорона історичних памяток і особливостей природи входять також в обсяг діяльности Т-ва.

Не менше важне завдання Т-ва — це орґанізація туристики, т. зн. ініціювання й ведення прогульок і пропаґанда туристики. З цим вяжеться спрямовування прогульок у цікаві під краєзнавчим і туристичним оглядом околиці й місцевості, будова туристичних захистів і значення доріг, ведення курсів з обсягу мандрівництва, видавання провідників, перегляд туристичного руху, збірки описів та знимок із мандрівництва.

В початках існування Т-во »Плай« звернуло головну увагу на ділянку краєзнавства. Головна заслуга в цьому проф. І. Крипякевича, що оживив краєзнавчу працю у Львові. Він орґанізував перші прогульки »Плаю« по Львові, що мали історично-науковий характер. Крім цих прогульок орґанізувало Т-во також прогульки в ближчі й дальші околиці Львова й краю. Зимою Т-во орґанізувало виклади з ділянки краєзнавства, наукові прогульки до музеїв, тощо. З початком 1932. р. відбувся у Львові курс львовознавства, що обіймав цикль викладів із ділянок ґеольоґії, археольоґії, історії та мистецтва Львова. В тому самому часі видало Т-во перший український провідник Є. Ю. Пеленського п. н. »Долиною Опору і Стрия«.

Згодом зростала фреквенція слухачів на відчитах, а передовсім учасників прогульок. Зростало також число членів, але не в такій мірі, щоби це могло причинитися до поширення діяльности Т-ва. Цим, а передовсім браком фондів пояснюється, що Т-во довший час не могло спромогтися на власний орґан, а вслід за цим не розвинуло широкої пропаґандивної акції. Були спроби видавання орґану в формі додатку

Тип бойка. Лука Свердун — мельник зі Славська. — Фото Ст. Щурат.

до »Нового Часу«. Такий додаток п. н. »Туристика і краєзнавство« вийшов у лютім і березні 1925. р. під редакцією проф. Крипякевича. Появився також окремою відбиткою, але дуже скоро треба було припинити його з фінансових причин. Пізніше появлялися ще подібні додатки при цьому ж »Новому Часі«, але в дещо зміненій формі. Крім цього в »Новому Часі« й у »Ділі« появлялися статті на краєзнавчі й туристичні теми, звіти з діяльности »Плаю«, оповістки про відчити й прогульки.

В 1933. р. взялося Т-во »Плай« до будови першого туристичного високогірського захисту. Справа ця вимагала багато заходів і труду, а передовсім коштів. Але завдяки Впрв. Митрополитові та Управі Митрополичих Дібр Т-во »Плай« дістало в аренду морґ землі на полонині Плісце (в Ґорґанах під Ґрофою) та будівельний матеріял на догідних умовах. Плян будинку виготовив член »Плаю« інж. Ол. Пежанський. Завдяки безкорисній праці ще й інших громадян, в першу чергу д-ра М. Саєвича, що вів безпосередній нагляд над будовою, станув на Плісці захист — гарний будинок у бойківському стилі. Має він три кімнати й піддашша. Святочне відкриття захисту, получене з прогулькою зі Львова, відбулося в серпні 1935. року. Від того часу захист, побудований на важному тристичному шляху, в центрі західніх Ґорґан, на полонині, відки чудовий вид на Каносяки, Попадю, Коретвину й Паринки, віддає великі услуги літній і зимовій туристиці. Разом із площею під захист дістало Т-во від Митрополії дозвіл на ведення туристичної господарки в митрополичих добрах і на користання з ловецьких захистів на терені цих дібр.

Справа туристичної господарки, а зокрема заходи коло будови захисту на Плісці дали головному виділові багато праці та займили багато часу. Це піддало гадку, щоби для відтяження Головного Виділу створити філію у Львові, яка мала би перебрати на себе діяльність Т-ва на львівському терені.

В літі, 1935. р. уладив »Плай« випочинкову оселю в Рожанці коло Славська. Брало в ній участь кільканадцять учасників. Оселя була получена з прогульками в довколичні гори.

В листопаді того ж року уладив »Плай« на спілку з »УФОТО«-м виставу світлин під кличем »Наша Батьківщина у світлині«. Вистава мала багатий та цікавий під краєзнавчим оглядом відділ документарної фотоґрафії. В часі вистави відбулися два зорґанізовані »Плаєм« відчити та святочний вечір з нагоди 20-ліття смерти сотн. Клима Ґутковського, відкривника печер у Кривчі. У програму вечора входили реферат, спомини та музично-вокальні продукції »Бандуриста«, якого членом-основником був сотн. Ґутковський.

Крім львівської централі існують ще три філії: в Перемишлі, Самборі і Стриї. Вони також ведуть працю на взір діяльности Головного Виділу.

Філія в Перемишлі має дві секції, викладову та прогулькову. Перша уладжує періодично вечорі з рефератами, що мають здебільша самоосвітній характер. Прогулькова секція уладжує ближчі й дальші прогульки та веде теоретичну підготовку туристики, уладжує курси мандрівництва й т. п.

Подібну діяльність веде філія в Самборі, що крім відчитової й туристичної має ще спортову секцію. Вона започаткувала збіркову акцію на будову спортової площі.

Дещо інакше зорґанізована стрийська філія. Крім прогулькової секції має вона ще й кілька спортових, як легкоатлетичну, лещетарську,ситківкову.

Слід замітити, що й при Головному Виділі у Львові існують дві спортові секції.

*

Мимо більше як десятилітнього існування Т-во »Плай« не використало ще досі всіх статутових можливостей своєї праці.

Туристичний рух у нас розвинений здавна. Але все ще стоїть він у нас на низькому ступні розвитку. Прогульки в нас — це переважно прогульки індивідуальні й безплянові. Це спричинює їх односторонність, передовсім, під оглядом терену. Коли це піші прогульки — тура майже завжди веде на Ґорґани й Чорногору; коли це водні прогульки — Волинню й Поліссям, здебільша одним і цим самим водним шляхом. До цього ж майже всі вони мають спортовий характер. Такі прогульки проминають і не приносять користі ні для наукового краєзнавства, ні навіть для аматорського пізнання краю та людей. Щобільше, такі прогульки не попадають навіть у статистику туристичного руху.

А проте існують у нас терени, не обняті туристичним рухом, а дуже цікаві під

краєзнавчим чи хоч би й чисто туристичним оглядом. Існує багато памятників старовини ще недосліджених і неописаних. Кожну прогульку можна би підготовити науково й використати опісля для всестороннього пізнання краю шляхом збірки матеріялів, у першу чергу світлин. Можна б зорґанізувати прогульки систематично, розкинути їх по цілому краї, обняти ними всі закутини нашої землі. Крім користей для прогульковців мало б це й велике значення для населення, з яким прогульковці мусіли б стрічатися в часі мандрівок. Можна б уладжувати прогульки наколесників, мотоциклістів, каюкові, зимові лещетарські, можна б фінансувати туристичні поїздки за кордон. На все це не можуть позволити собі одиниці, але могло б цього піднятися Т-во »Плай«, якщо б найшло більше зрозуміння серед громадянства.

Отже першим завданням »Плаю« під сучасну пору — це придбання якнайбільшої кількости членів. Треба це осягнути пропаґандою туристики й туристичної орґанізованости. Доки »Плай« не мав пресового орґану, справа пропаґанди натрапляла на великі труднощі. З моментом появи »Нашої Батьківщини« отвираються широкі можливості для пропаґандивної акції. Очевидно, не слід занедбувати такої ж акції й на сторінках іншої преси, передовсім щоденників. Це була б пропаґанда друкованим словом. Крім цього »Плай« повинен вишколити кадри туристичних провідників, що орґанізували б і вели би прогульки та цим способом оживлювали би краєзнавчо-туристичний рух.

Але пропаґанда й освідомлення не вичерпують справи. Члени »Плаю« мусять бачити особисті користі із приналежности до Т-ва. Члени »Плаю« повинні користати із знижок в туристичних захистах Т-ва, діставати по знижених цінах орґан і видання »Плаю«, користати із бібліотеки »Плаю«, діставати фінансову поміч Т-ва на орґанізацію прогульок.

З цим вяжеться справа домівок у місцевостях осідку поодиноких філій. Така домівка, де могли б сходитися члени даної філії, де відбувалися б відчити, орґанізовані Т-вом, і де містилася б бібліотека й читальня Т-ва, є пекучою потребою кожної філії. Очевидно, кожна філія мусить подбати про (хоч би й найскромнішу) бібліотеку. В першу чергу входили б туди журнали й книжки з обсягу краєзнавства й туристики. Бібліотека могла б визичати членам Т-ва мапи й це приносило б навіть якийсь дохід.

Перед Головним Виділом своять також поважні завдання. Поширити діяльність »Плаю«, головно найбільше занедбану ділянку — краєзнавство. Посилити видавничу акцію, передовсім видавати провідники, що стояли б на високому ровені. Вести точну статистику краєзнавчого й туристичного руху в цілому краї. Навязати взаємини з чужими краєзнавчими та туристичними т-вами. Розробити плян акції, що придбала б Т-ву фонди та поручити її виконання поодиноким філіям.

Вкінці кілька постулятів орґанізаційного характеру. При всіх філіях створити діяльні краєзнавчі секції, що стояли б у тісному звязку з анальоґічною секцією чи відповідним референтом при Головному Виділі. Але, щоби Головний Виділ міг успішно реалізувати ці перші й найважніші завдання, щоби міг розвивати щораз ширшу діяльність Т-ва та поставити Т-во на справді високому ровені, конечно зактивізувати більше, чим дотепер, львівську філію Т-ва, передати їй усю працю на львівському терені, а Головний Виділ вчинити централею всего краєзнавчого й туристичного руху в краї.

О. Пашкевич

КРАЄЗНАВЧИЙ ГУРТОК ЛЬВІВСЬКИХ СТУДЕНТІВ-БОГОСЛОВІВ.

Краєзнавчий Гурток при Семинарі Словянської Фільольоґії в Богословській Академії у Львові повстав у лютому 1935. р. за почином проф. д-ра К. Чеховича, що став його опікуном. Ціллю гуртка збирати й зберігати у власному архіві відомості про наш край: етноґрафічні, історичні, археольоґічні й мистецькі памятки, — й цим способом помагати при розбудові української науки й музейництва.

Гурток має чотири референтури, якими проводять окремі референти. Референти остають у порозумінні з професорами Академії, що обіймили опіку над працями гуртка. Археольоґічний відділ веде др. Я. Пастернак, етноґрафічний — др. К. Чехович, мистецтвознавчий — др. В. Залозецький, історичний — др. І. Крипякевич, а відділ музейництва — др. Драґан.

Справа краєзнавства найшла зрозуміння й зацікавлення серед студентів-богословів. Гурток має 185 членів, що беруть живу участь у починах проводу. Бо й досі

живе серед богословів світла традиція »Руської Трійці« й інших заслужених священиків — робітників на полі українського краєзнавства. До цеї саме традиції гурток хоче навязати теперішню свою працю, але, з другої сторони, розуміє, що нові умовини домагаються нового, ширшого підходу до проблєми рідного краєзнавства, а передовсім кажуть поставити його на службі громадянського життя.

Засобами, що ведуть до наміченої мети, вважає гурток плянову й орґанізовану збірку матеріялів, наукові прогульки, відвідування музеїв, уладжування гутірок, дискусійних сходин і показових вечорів. Зокрема велику вагу кладе гурток на підготову членів до наукової праці в ділянці краєзнавства.

А які дотеперішні осяги? Як було сказано, праця гуртка ділиться на: 1) збірку та зберегання матеріялів, памяток археольоґічних, етноґрафічних, історичних і мистецьких і 2) наукове їх опрацювання. В одному та другому напрямі слідно успіхи. — Коли йде про археольоґічну референтуру, то члени помагали Др-ові Пастернакові в розкопках, а то й самі були шукачами й дали цінні нахідки, що збагачують тепер музей Богословської Академії. Прогульки в терен (напр., на городище біля Глинська), доповіді про культуру в Україні, звідомлення про самостійні археольоґічні глядання, відвідування музеїв і т. п. — поглибили знання членів про нашу старовину.

Зібрано також чимало етноґрафічних матеріялів, головно до похоронних і косарських звичаїв, вірування в сонце, людові й жебрацькі молитви, вірування про осику й багато іншого. Ці матеріяли будуть оголошувані у »Слові«, журналі словянської фільольоґії. В цьому ж журналі поміщено вже статтю п. н. »Косарські звичаї в Галичині«, опрацьовану на основі квестіонара. Досі видано два квестіонарі, — дальші у пляні. Готовляться також дальші праці з ділянки етноґрафії.

З історичної референтури повстав самостійний семинар; його веде др. І. Крипякевич. В минулому році велася праця над збіркою джерел до історії гр.-катол. парохій у Галичині до XVI ст., а в цьому році члени семинара збирають джерела до історії українського духовенства, зокрема звертаючи при цьому увагу на історію львівського епископства. Висліди будуть оголошені друком. Багато членів досліджує минувшину й сучасність родинних сіл і околиць, так, що можна сподіватися більш чи менш повних моноґрафій різних місцевостей. Історичні проходи по місті викликали знову зацікавлення минулим Львова.

Др. В. Залозецький провадить окремий семинар, у якому члени студіюють українську церковну архітектуру й опрацьовують лемківський, бойківський та гуцульський стилі. В архіві находиться вже поважна кількість неґативів і фотоґрафій наших церков.

В ділянці музейництва предметом зацікавлення є головно церковні памятки й іконоґрафія. З року на рік завдяки членам »Краєзнавчого Гуртка« зростає музей Богословської Академії — і треба тут передовсім згадати значні заслуги студента Іллі Городецького.

В останньому часі повстала комісія, що збірною працею членів приготовляє показчик осіб і місцевостей до »Зводного літопису« Петрушевича.

Йде також праця над пропаґандою туристики й теренознавства. Йдуть змагання поширити акцію й на сільську молодь, творити при читальнях краєзнавчі гуртки й зацікавити поодиноких людей на місцях працею богословського »Краєзнавчого Гуртка«.

Рідне краєзнавство — це сьогодні важний виховний чинник народніх мас і сильна підбудова під національну свідомість і закріплення нашої традиції. Віримо, що студенти-богослови, члени »Краєзнавчого Гуртка« і про цю важливу заввагу не забудуть у своїй краєзнавчій праці.

Ю. Я. Бабій

Пізнати Рідний Край — це обовязок кожного українця. Орґанізуйтеся у краєзнавчі гуртки й товариства та навязуйте взаємини з Редакцією „Нашої Батьківщини“. „Наша Батьківщина“ це одинокий український краєзнавче-туристичний журнал. Передплачуйте й поширюйте його між Вашими знайомими.

ЗАХИСТ »КАРПАТСЬКОГО ЛЕЩЕТАРСЬКОГО КЛЮБУ« У СЛАВСЬКУ.

У прегарному Славську, місцевості, тісно звязаній із добою Галицького Відродження, парохії нашого письменника Миколи Устіяновича, над берегом бистрого Опору, що пробоєм пробивається крізь Скільські гори, при вузькому битому шляху, що веде до Лавочного, стоїть захист »Карпатського Лещетарського Клюбу«.

Скромне гірське село, Славсько — вже здавна було знане, як місцевість, що стягала до себе лещетарів із цілої Австро-Угорщини, бо визначалася незвичайно догідними лещетарськими теренами. Зразу відвідуване тільки зимою, стало згодом,

Захист »Карпатського Лещетарського Клюбу« ім. Дра Дмитра Левицького у Славську на Бойківщині. — Фото Степан Рожанковський.

головно в повоєнних часах, ще й літнищем, так, що в сьогоднішню пору весь рік не втихає в ньому туристичне життя й щодня зміняються люди. Має вже й тепер серед нас своїх симпатиків, що й літом і зимою люблять перебувати у Славську й що з їх гурта вийшла щаслива думка оснувати »Товариство Прихильників Славська«.

На це бойківське село, що простягнулося над берегами Опору та Славки, звернув саме увагу нашого громадянства оснований в 1924. р. »Карпатський Лещетарський Клюб« у Львові, що впродовж дванадцяти літ свого існування потрапив із скромної орґанізації розвинутися в поважну громадянську установу, яка репрезентує одну ділянку нашого суспільного життя.

В 1931. р. »Карпатський Лещетарський Клюб«, придбавши з власних ощадностей, громадянських датків і з гойного дару През. Дра Дмитра Левицького гроші, приступив до будови захисту. Проєкт захисту безкорисно зладив член Клюбу інж. Олександер Пежанський, що й самий разом із бувшим головою дир. Володимиром Паньковом приложив усіх старань, щоби почате діло увінчалося успіхом. Захист цей має пять просторих кімнат, кухню та два передсінки й може помістити тридцять пять лещетарів.

»Карпатський Лещетарський Клюб« не обмежив своєї діяльности до Львова; сьогодні він має шістсот кількадесять членів і кільканадцять провінціяльних філій, а між ними й філію у Славську, що опікується захистом. Узагалі пропаґанда лещетарського руху серед наших селян-верховинців єсть під цю пору чималою заслугою клюбу. А годиться згадати, що багато трудів вложили в це давніші голови клюбу, інж. Лев Шепарович і інж. Юліян Мудрак та теперішній голова інж. Андрій Палій.

Рецензії

Атляс України й сумежних країв. Ґеоґрафічна карта це поводатор кожного краєзнавця, це прилад так же необхідний, як компас. Ще більше значення для краєзнавця має систематична збірка ґеоґрафічних карт — атляс.

Українські краєзнавці вже незабаром будуть мати систематичну підручну збірку карт: Атляс України й сумежних країв, — що його 4-тий та останній зшиток на днях покине ґрафічний станок.

Головним редактором атлясу є В. Кубійович, а співробітничають визначні наші фахівці-спеціялісти: В. Дорошенко, Е. Жарський, І. Зілинський, Р. Зубик, І. Іванис, І. Іваницький, І. Крипякевич, М. Кулицький, Л. Лукасевич, М. Мельник, С. Пастернак, Ю. Полянський, В. Садовський, І. Федів, Е. Храпливий і В. Чередіїв. Технічне виконання остає під проводом М. Кулицького.

Атляс має великий формат — 48х28 цм., що дало змогу, не зважаючи на простірність нашої батьківщини, покористуватися немалим мірилом для головних карт 1:5.000.000. В цьому мірилі й у мірилі 1:10.000.000 виконано більшість карт. Усіх карт в Атлясі єсть 130 і 100 діяґрам. Технічне виконання більш як дбайливе. Головно карти фізична, ґрунтів, фавни й національностей — це взірці, яке ріжноманітне може бути цаталізування; їх поділка доходить до 30 ступнів!

Але найважніша тематика. Її багатство це найдодатніша сторінка атлясу. У звичайному порядку йдуть у першу чергу фізично ґеоґрафічні карти. Їх небагато (14), але саме між ними — найкраще виконані. Здається, найціннішою єсть частина: II. Населення. Має 35 карт; вони вичерпують майже все, що вяжеться з цим питанням. Карти: Мандрівки, Національності та Міста — дуже багатомовні й повчаючі. Третя й четверта части присвячені господарській ґеоґрафії. Тут єсть 56 карт. Це, безперечно, найбагатша частина й творить, можна сказати, вісь цілого твору. Само собою, можна до цього мати свої застереження, але ж треба взяти під увагу, що сучасний мент остає під знаком економіки та що сьогодні саме економічна ґеоґрафія находиться в повному розквіті. Адміністраційні й історичні карти та карти культурного й кооперативного життя закінчують атляс.

Багатство тематики атлясу дуже велике. Візьмім для прикладу хоч би сільське господарство. Самих культурних ростин, предствлених картоґрафічно, єсть дванадцять. Або інший приклад: українські друки подано в ґенетичному розвиткові за час від 1875.—1928. року, — за пятьдесять літ подано аж чотири фази. Таких прикладів можна б навести більше.

Ось, як бачимо, й ми діждалися великого атлясу, що зовсім не остає позаду подібних видань інших народів. Скромні були початки, що їх тому двадцять літ у воєнному часі дав С. Рудницький, поважніші були здобутки картоґрафії України в Українській Загальній Енцикльопедії, а вже поставлені на зовсім належній висоті є здобутки Атлясу України й сумежних країв, виданого Українським Видавничим Інститутом.

Вол. Огоновський

Др. Евген Грицак: **Перемишль тому сто літ;** —накладом Т-ва Прихильників Мистецтва »Стривігор« — Перемишль, 1936, 16-ка, 32 стор. (Відбитка з »Українського Бескиду« за 1936. р. — ч.ч. 22, 23, 24, 25 і 26).

Автор не обмежується темою, зазначеною в наголовку, й переповідає історію українського культурного життя в Галичині в першій половині XIX. ст., відтак культурну діяльність Івана Могильницького й Івана Снігурського в Перемишлі; представляє стан перемиської єпархії, її верхівку, що високо цінила свою історичну традицію, та кількість вірних, церков і шкіл. У нарисі помітне змагання автора представити все популярно, але тому перешкоджує хаотичне упорядкування подій. Нема ніякого опису ні ілюстрації Перемишля зперед 100 років, чого треба би сподіватися по наголовку книжки.

М. Андрусяк

Я. Косовський: **Село Чернихів тернопільського повіту.** — Події та життя села — описані на основі старих памяток, уривків давньої хроніки села, парохіяльних метрик, народніх переказів та очевидних подій села. — Видала Читальня »Просвіти« в Чернихові з нагоди 35-літнього свойого існування. — Чернихів (друк. в Тернополі), 1936, м. 8-ка 99 + (1) стор.

Автор — селянин з освітою 3-ох ґімназійних кляс, що писав досі драми з народнього життя та спогади з визвольної війни, хоч не фаховий історик — дав

цінний історично-ґеоґрафічний нарис свого родинного села. Зібрав топоґрафічні назви та перекази про початки села та про город Бозок на північ від нього й доповнює їх вістками з давньої хроніки. Ширше обговорює ті події, яких був самий свідком, а саме найновішу історію села, починаючи 1908. роком. Реєструє поляглих своїх односельчан, борців у світовій і визвольній війні. Подає історію місцевої церкви, опис звичаїв, обрядів, вірувань і ноші селян та будови хат, історію культурно-освітнього життя від половини XIX. ст. та врешті економічний стан села в новіших часах із статистичними даними за останні роки. Двадцяь дві світлини ілюструють нарис, серед них відбитка малюнка з 1790. р.

Автор далеко краще вивязався із свого завдання від автора нарису »Перемишль тому сто літ«; також належиться признання черниxівським селянам за видання цієї популярної моноґрафії, що представляється краще від видання Т-ва Прихильників Мистецва »Стривігор«. **М. Андрусяк**

З українського Далекого Сходу. Нещодавно трапила нам до рук дуже цікава і просто несподівана книжка. Є це збірник, присвячений справам українського Далекого Сходу, виданий Радою Української Національної Кольонії в Маньчжурії, рід неперіодичного журналу. (Д а л е к и й С х і д. Збірник, присвячений справам українського Далекого Сходу. Видання Ради Української Національної Кольонії у Маньчжу-Ді-Го. Харбін 1936. 4⁰, ст. 8+84+4 окл.) Виріжняють його ширші політичні обрії, глибоке й непохитне переконання й віра в провідну ролю української нації на Сході, як нації европейської, передбачення й готовість до чину для якого слушний час от-от наспіє.

Від якогось часу Далекий Схід актуалізується, стає ареною подій кольосального значення й у комплєксі цих подій Український Далекий Схід (Зелений Клин і українська еміґрація поза ним, разом до міліона активного населення) стає чинником поважнішого значення, що повинен буде сказати своє рішуче слово й підкріпити його чином.

Українці поза Сходом не уявляють собі бодай приблизно сучасний стан Далекого Сходу й ту далекосхідню нашу екзотику, що от уже сто літ осіла на ліпших азійських землях серед чужих людей, впродовж сто літ на них впливала, як вища й експанзивніша раса, і хоч-не-хоч вбирала й у себе чужі впливи.

Тому слушно Українці зі Сходу ставлять собі у своїм орґані такі завдання, щоби нам їх легше було зрозуміти: дати те міліє, в якім протікає їх життя й укладається психіка — ознайомити зі Сходом, подаючи в перекладах твори найвидатніших східніх письменників й уміщуючи низку дописів про східню культуру, а з другої сторони — всебічно освітлити життя самої української далекосхідньої кольонії.

Читаючи Збірник, набираємо віри, що ці завдання Редакція виконати зможе. Вже в цім першім Збірнику подано по кілька перекладів прозаїчних творів і один драматичний взірець, усе з відповідними коментарями. Все це для нас таке нове й цікаве. Про ніпонський побут дано два нариси пера знаних українських дослідників-сходознавців: про весільні звичаї й ніпонське помешкання. Дуже цікавий нарис про народню освіту в Ніпоні: підстави ніпонської освіти, типи шкіл, предмети навчання, правильники для вчителів і учнів, університети і спеціяльні школи, середня та вища освіта, вищі жіночі школи, нац. колєджі та ін. Інформаційна стаття молодого талановитого українського хінольоґа В. Одинця: »Хіни, чи Китай«, знайомить нас з назвами хінської країни, яких продовж хінської історії було безліч. Мешканці називають свою країну тепер Чжун-Хуа-Мін-Го. Автор находить, що з лінґвістично-історичного погляду із двох утертих у нас назв — Хіни й Китай — право громадянства в нашій мові треба дати назві: Хіни. Подібно ж для Японії у збірнику ужито всюди назви: Ніпон, ніпонський, ніпонці.

Зі станом сучасного сходознавства у світі знайомить нас стаття цього ж В. Одинця: »Сучасне Сходознавство«. Сходознавство, хоч наука й стара хронольоґічно, одначе рямці мала дуже вузькі, обмежена дослідами фільольоґічними, і лише с у ч а с н е с х о д о з н а в с т в о більше наближується своїм змістом і методами до поняття науки. В українській мові нема поважних творів, що розвязували б окремі проблєми орієнтики, хоч немало українців працює в цій ділянці, збагачуючи скарбниці чужої культури (хінольоґи — І. Коростовець, Ф. Даниленко, ніпонознавці — Б. Воблий, А. Галич та інші). Щоби пізнати життя й культуру східніх народів і водночас поширити серед них українську національну ідею, конче треба оснувати Т-во Укра-

їнських Сходознавців. З приємністю довідуємося, що деякі заходи для цього вже пороблені й підготовча праця закінчена.

Зі статей, що найближче торкаються нас, зазначимо: М. Коблянського: »1917—1920.« і »Вимоги часу«. Перша подає нам мало знані факти про перебіг подій на Далекому Сході по революції 17-го року, про повстання й перші кроки українського національного руху в Азії, що його сам автор називає »великою несподіванкою«. Нажаль, брак провідної думки про місце українців в Азії, про взаємини з Україною та народами, серед яких українцям довелося жити на нових місцях, спричинився до того, що в практичній роботі запанував повний розгардіяш. І хоч українці на Далекому Сході становили велику більшість (на деяких землях 60 до 80 процент населення), хоч була в них поважна й карна військова сила, на яку можна було спертися, та не було рішучої спроби перебрати краєву владу до своїх рук. Наслідком — катастрофальний кінець, що завершився тяжкою національною траґедією. Друга стаття політична з ідеольоґічним змістом, про стан Далекого Сходу, ролю й завдання українців у нім, і практичний підхід до акції, з якої, гідно великої нації, повинна вийти, може в найближчім будучім, українська кольонія. В збірнику находимо також і хроніку сьогочасного життя кольонії в Маньчжурії.

З великою настирливістю поручаємо нашим читачам обговорений збірник. Нашим обовязком є відгукнутися на його появу виявом нашого зрозуміння до ідеї наших далеких земляків і нашою моральною та матеріяльною піддержкою. Ціна цього дбайливо виданого журналу не дорога (50 ам. сотиків), отже мова може йти і про матеріяльну піддержку. **Ів. Ш.**

Велика ґеоґрафія України

Український Видавничий Інститут приступає в найближчому часі до видання Великої Ґеоґрафії України, опрацьованої Др. В. Кубійовичем при співробітництві численних наших учених.

Книга обійматиме около 50 аркушів друку у двох томах. Перший том буде з'ясовувати загальну ґеоґрафію України, а саме положення та природу нашої батьківщини, людностеві відносини й господарку. У другому томі будуть описи поодиноких країн наших земель. Цілість буде багато ілюстрована світлинами й картами — разом у числі біля 1000 ілюстрацій.

Ціль ґеоґрафії: пізнати Рідний Край — його природу й господарку. Спеціяльно багато місця присвятиться національним і господарським відносинам. Прояви життя будуть ілюстровані прозорими й чисельними таблицями. Окремий розділ буде присвячений нашій еміґрації в Америці та в Азії.

Цілість буде написана приступно та зрозуміло для всіх — а не тільки для фахівців.

До друку цеї ґеоґрафії Український Видавничий Інститут приступить уже може й літом цього року, про що появляться ще окремі оголошення в нашій пресі.

Від Редакції й Адміністрації

Третє число »Нашої Батьківщини« появиться коло 15. березня. Просимо наших Читачів не баритися довго з висилкою передплати, бо з огляду на велику кількість ілюстрацій та на обєм журналу Адміністрація має великі видатки. Наших Передплатників просимо приєднувати журналові нових читачів і передплатників, бо тільки цим способом зможемо й надальше вдержати журнал на відповідній висоті.

Передплата: для краю, Австрії, Чехословаччини й Румунії 6 зл. річно, 3.50 піврічно. Ціна примірника 0.75 зл. Для інших країв — 1.50 ам. дол. річно, 0.80 дол. піврічно.
Число розрахункового переказу 256.

Адреса редакції й адміністрації: Львів, Чарнецького 26.

Видавець: Микола Кулицький. Відповідальний редактор Михайло Таранько.
Друкарня Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові, вул. Чарнецького ч. 26.